Δρ Δημήτρης Κουτάντος

Αξός, Μυλοποτάμου
74 051
Ρέθυμνο, Κρήτη.

Τηλ. 28310-53679, 28340-61142
e-mail: koutantosdimitri@hotmail.com

Αναλυτικό Πρόγραμμα Γλώσσας για μαθητές με βαριά νοητική ανεπάρκεια/πολλαπλές ειδικές ανάγκες

Του Δρ Δημήτρη Κουτάντου

Εισαγωγή

Δυο από τις 'ανεπάρκειες' της ειδικής αγωγής στη χώρας μας είναι: (α) η έλλειψη *συστηματική ς αξιολόγηση ς* των μαθητών με βάση την *εμπειρία* αλλά και την *επιστημονική γνώση* , και (β) ολοκληρωμένα *παραδείγματα αναλυτικών προγραμμάτων* . Σε άλλες εργασίες καταθέσαμε τις απόψεις μας σχετικά με τις διαδικασίες και τα μέσα για την αξιολόγηση μαθητών προβλήματα όρασης, αυτισμό, δυσλεξία. Η παρούσα εργασία επιμελείται *το αναλυτικό πρόγραμμα της γλώσσας (προφορικός και γραπτός λόγος) του Orchard School* (Αγγλία), ειδικό σχολείο για μαθητές με βαριά νοητική ανεπάρκεια/πολλαπλές ανάγκες, σχολείο στο οποίο εργάστηκα.

Η εμπειρική προσέγγιση στην εκπαίδευση μπορεί εν μέρει να αναδεικνύει θετικά αποτελέσματα, ωστόσο μετά από ένα χρονικό διάστημα δεν είναι άγνωστη η σύγχυση, η κόπωση, οι άχρηστες επαναλήψεις, η απογοήτευση και οι ματαιώσεις που βιώνουν οι εκπαιδευτικοί. Σχεδόν μέχρι σήμερα οι προσπάθειες αναλυτικών προγραμμάτων ειδικής αγωγής ήταν ελλείπεις ή αποσπασματικές όπως ήταν οι αντίστοιχοι Νόμοι και τα Διατάγματα, το *Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής* [1], οι *Δραστηριότητες Μαθησιακής Ετοιμότητας* [2]. Ένα σύγχρονο αναλυτικό πρόγραμμα ειδικής αγωγής διαμορφώνεται στα πλαίσια των γενικών Αναλυτικών Προγραμμάτων του *Νηπιαγωγείου* [3], του *Δημοτικού* [4] *κτλ.*, και τώρα του νέου *Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Σπουδών* και των *νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων διαφοροποιημένων για κάθε ομάδα μαθητών* [5].

Όμως ακόμη και η ύπαρξη των νέων αναλυτικών προγραμμάτων - στην συγκρότηση των οποίων εργάστηκα ως αξιολογητής για τα αναλυτικά προγράμματα μαθητών με προβλήματα όρασης και νοητική ανεπάρκεια – δεν αποτελεί πανάκεια. Είναι σημαντική η παρουσίαση εναλλακτικών αναλυτικών προγραμμάτων ανάλογα με το μαθητικό πληθυσμό επιμέρους γεωγραφικών και πολιτισμικών περιοχών ή και επιμέρους σχολικών μονάδων που θα προσαρμόζουν το ευρύτερο αναλυτικό πρόγραμμα και τα ειδικά αναλυτικά προγράμματα στις ανάγκες των δικών τους μαθητών.

Στην Αγγλία υπάρχει το Εθνικό Αναλυτικό Εκπαιδευτικό πρόγραμμα (National Curriculum) για κάθε μάθημα, π.χ. στη γλώσσα[6], αλλά και επιμέρους αναλυτικά για τις ομάδες μαθητών με ειδικές ανάγκες, π.χ. για μαθητές με νοητική ανεπάρκεια σε κάθε μάθημα, π.χ. γλώσσα[7]. Επιπλέον κάθε σχολείο έχει τη δυνατότητα να προσαρμόσει και να εμπλουτίσει το Εθνικό Αναλυτικό πρόγραμμα για τους δικούς του μαθητές (School curriculum). Εδώ παρουσιάζεται το *αναλυτικό πρόγραμμα της γλώσσας* του σχολείου Orchard school, ένα ειδικό σχολείο για μαθητές με βαριά νοητική ανεπάρκεια και πολλαπλές ανάγκες.

Μετά την αξιολόγηση των μαθητών ακολουθούσε η στοχοθεσία τριμήνου σε κάθε μάθημα, το ίδιο και στη γλώσσα τόσο στον (α) *προφορικό λόγο* (*ακρόαση* και *ομιλία*) όσο και (β) στο *γραπτό λόγο* (*λέξη, γραφή, πρόταση, κείμενο*). Όπως θα διαπιστώσετε παρακάτω η εναλλακτική γλωσσική εκπαίδευση που παρουσιάζουμε αρχίζει από τα απλά και σταδιακά προχωρά στα περισσότερο σύνθετα. Επενδύει στην ανάγκη για την ανάπτυξη επικοινωνίας και πάνω σε αυτή γίνεται η δόμηση του προφορικού και του γραπτού λόγου. Και οι μαθητές με εντονότερες δυσκολίες μπορούν να έχουν ένα πρόγραμμα το όποιο αναπτύσσεται και εξελίσσεται ανάλογα με τις δυνατότητες του μαθητή σε περισσότερο σύνθετες έννοιες. Αυτή η νέα

αντίληψη μας βοηθάει να ξεπεράσουμε αγκυλώσεις και εμπόδια όπως αυτός ο μαθητής 'δε μπορεί να προχωρήσει στη γλώσσα' ή ο εκπαιδευτικός αισθάνεται ματαίωση από την αδυναμία να οργανώσει ένα εξελισσόμενο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τους μαθητές του με βαριά νοητική ανεπάρκεια.

Α. Προφορικός Λόγος: Ακρόαση και Ομιλία

Η ανάπτυξη του προφορικού λόγου αφορά την ακρόαση και την ομιλία. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα αναλυτικού προγράμματος η αξιολόγηση και η στοχοθεσία του προφορικού λόγου επιμερίζεται στην *Μορφή*, το *Περιεχόμενο* και τη *Χρήση*. Η *Μορφή* αναφέρεται στην σταδιακή εξέλιξη από την παραγωγή ήχων, νευμάτων, δράσεων σε μια σειρά λέξεων με τη δομή πρότασης. Το *Περιεχόμενο* αφορά την κατανόηση της σχέσης λέξεων-αντικειμένων, την κατανόηση ουσιαστικών, ρημάτων, συναισθημάτων, την ανάπτυξη γνώσης για την ομιλία και την κατανόηση των μηνυμάτων. Η *Χρήση* σχετίζεται με τη λογική ύπαρξης του λόγου, τη λειτουργία του, γιατί μιλάμε, μελετώντας τον ομιλητή και το πλαίσιο αναφοράς. Αυτό περιλαμβάνει την κοινωνική αλληλεπίδραση, περιγραφές, ανάγκες και τρόπους επικοινωνίας. Σε καθεμία από τις τρεις περιοχές κάθε μαθητής παρακολουθεί επιμέρους στόχους του δικού του επίπεδου. Π.χ. ο δεκάχρονος Daniel Sheman εργάστηκε στο τρίτο εξάμηνο για τη *Μορφή* Ε5(Μ4)[1], *Περιεχόμενο Ε5(Π5) και Χρήση Ε5(Χ5)* .

Επίπεδο 1 (Προφορικός λόγος)

Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με δραστηριότητες και βιώματα, με ανοχή, παθητικότητα, αντανακλ αστικά. Αρχίζουν να αναπτύσσουν διαστήματα ενδιαφέροντος και προσοχής σε αντικείμενα και δραστηριότητες. Κάθε συμμετοχή ενθαρρύνεται.

Μορφή	**Περιεχόμενο**	**Χρήση**
Ε1(Μ1) Να ακούει τον ήχο που κάνει ένας ενήλικας.	**Ε1(Π1)** Να ανέχεται το άγγιγμα ενός άλλου ατόμου. **Ε1(Π2)** Να ανέχεται ένα αντικείμενο στο χέρι. **Ε1(Π3)** Να καταλάβει διαφορετικές δραστηριότητες την ημέρα με αντικείμενα σε ένα κουτί, π.χ. κουτάλι, ποτήρι. **Ε1(Π4)** Να κοιτάει ένα αντικείμενο μπροστά του. **Ε1(Π5)** Να αυξάνει ή μειώνει τη δράση του βλέποντας ένα αντικείμενο μπροστά του. **Ε1(Π6)** Να προσέχει ή αυξάνει τη δράση σε ένα άκουσμα.	**Ε1(Χ1)** Να δείχνει δυσαρέσκεια με κλάμα, φωνή, στριγκλιά. **Ε1(Χ2)** Να επιτρέψει τη σωματική επαφή με ένα άλλο άτομο στη διάρκεια μιας δραστηριότητας. **Ε1(Χ3)** Να επιτρέψει την αφή αντικειμένων στο σώμα. **Ε1(Χ4)** Να αντιλαμβάνεται το τέλος μιας δραστηριότητας φεύγοντας ή κοιτάζοντας αλλού. **Ε1(Χ5)** Να κοιτάει το πρόσωπο ενός ατόμου σε απόσταση 60-70 εκ. **Ε1(Χ6)** Να προσελκύει την προσοχή ενός ενήλικα μετά από ένα διάστημα αδιαφορίας.

Επίπεδο 2 (Προφορικός λόγος)

Οι μαθητές δείχνουν ενήμεροι για δραστηριότητες και βιώματα, με συνέπεια,

[1] Συντομογραφίες: Επίπεδο(Ε), Μορφή(Μ), Περιεχόμενο(Π), Χρήση(Χ).

αντιδράσεις π.χ. αποσύροντας την προσοχή τους, χαμογελώντας ή προτιμώντας. Ενδιαφέρονται για πρόσωπα, αντικείμενα και γεγονότα π .χ. προσέχοντας αισθητηριακές όψεις μιας ιστορίας. Θυμούνται χαρακτήρες ιστοριών. Κάθε συμμετοχή ενθαρρύνεται.

Μορφή	**Περιεχόμενο**	**Χρήση**
Ε2(Μ1) Να κοιτάει ένα ενήλικα σε δράση, π.χ. τσαλάκωμα χαρτιού. **Ε2(Μ2)** Να επιτρέπει παράλληλο παιχνίδι σε κοντινή απόσταση. **Ε2(Μ3)** Να παρακολουθεί ένα άτομο που παίζει κοντά του. **Ε2(Μ4)** Να μιμείται κινήσεις σώματος. **Ε2(Μ5)** Να αρθρώνει όταν ακούει ενήλικα. **Ε2(Μ6)** Να μιμείται απλές εκφράσεις προσώπου.	**Ε2(Π1)** Να στρέφεται προς ένα ήχο. **Ε2(Π2)** Να στρέφει το βλέμμα ανάμεσα σε δυο πράγματα, άτομα. **Ε2(Π3)** Να κατανοεί την αντιπροσώπευση δραστηριότητα-πράγμα.	**Ε2(Χ1)** Να δείχνει δυσαρέσκεια γυρίζοντας αλλού, απωθώντας. **Ε2(Χ2)** Να εντοπίζει, προσέχει ομιλητή στην τάξη. **Ε2(Χ3)** Να επιτρέπει την απτική παρακίνηση ενός ενήλικα σε μια δράση. **Ε2(Χ4)** Να δηλώνει 'όχι', 'δε μου 'αρέσει'. **Ε2(Χ5)** Να κοιτάζει και διαλέγει ένα αντικείμενο που επιθυμεί. **Ε2(Χ6)** Να αντιδρά σε ένα άτομο χαιρετώντας.

Επίπεδο 3 (Προφορικός λόγος)

Οι μαθητές επικοινωνούν επί σκοπού. Αναζητούν την οπτική ε παφή, νεύματα. Ζητούν δραστηριότητες και συμμετέχουν στα κοινά. Διατηρούν την προσοχή κατά διαστήματα. Προσέχουν τις δικές τους δράσεις, π.χ. φωνή. Αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τη συμβατική επικοινωνία. Χαιρετούν γνωστά άτομα. Εφαρμόζουν εν δυνάμει λύσεις, π.χ. φέρνουν ένα αντικείμενο στον ενήλικα για νέα δραστηριότητα.

Μορφή	**Περιεχόμενο**	**Χρήση**
Ε3(Μ1) Να κάνει παύση για να ακούσει. **Ε3(Μ2)** Να κάνει παύση για να ακούσει τη μίμηση της φωνής του. **Ε3(Μ3)** Να κάνει 'διάλογο ήχων'. **Ε3(Μ4)** Να προσέχει τη μίμηση ενός ενήλικα. **Ε3(Μ5)** Να μιμείται χρήση ενός συστήματος, π.χ. φωτογραφίες.	**Ε3(Π1)** Να ερευνά ένα αντικείμενο με τα χέρια. **Ε3(Π2)** Να χρησιμοποιεί ένα αντικείμενο σωστά σε σχέση με ένα άτομο. **Ε3(Π3)** Να χρησιμοποιεί αντικείμενα σωστά σε σχέση με τον εαυτό του.	**Ε3(Χ1)** Να συσχετίζει πράγματα-σχολικές δράσεις. **Ε3(Χ2)** Να πλησιάσει ένα αντικείμενο που επιθυμεί επιλέγοντας από 2, 3, 4 άλλα. **Ε3(Χ3)** Να ανταλλάσσει εικόνες, σύμβολα με κίνητρα, και με άλλα άτομα, χώρους. **Ε3(Χ4)** Να κινείται προς ένα ενήλικα επί σκοπού. Να χαιρετά τα άτομα όταν μπαίνουν στο δωμάτιο. **Ε3(Χ5)** Να ανταλλάσσει

Ε3(Μ6) Να μιμείται μια λειτουργική πράξη, π.χ. πόσιμο νερού.		εικόνες 'προσωπικού βιβλίου' με κίνητρα.

Επίπεδο 4 (Προφορικός λόγος)
Οι μαθητές επαναλαμβάνουν, αντιγράφουν και μιμο ύνται μια σειρά από 10 -20 λέξεις, φράσεις, σύμβολα. Χρησιμοποιούν λέξεις όπως 'ποτήρι', 'μπισκότα' για να επικοινωνήσουν τις ανάγκες τους, συναισθήματα. Ανταποκρίνονται σε απλές παραινέσεις, π.χ. 'πάρε το παλτό σου'.

Μορφή	**Περιεχόμενο**	**Χρήση**
Ε4(Μ1) Να μιμείται σειρά λειτουργικών δράσεων με πράγματα. **Ε4(Μ2)** Να παίρνει τη σειρά του μετά από ένα συμμαθητή. **Ε4(Μ3)** Να εκφράζει απλές λέξεις και εκφράσεις.	**Ε4(Π1)** Να κατανοεί απλές λέξεις και φράσεις. **Ε4(Π2)** Να βάζει σε σειρά τα μουσικά όργανα που βλέπει με βάση τους ήχους. **Ε4(Π3)** Να βάζει σε σειρά τα μουσικά όργανα που δε βλέπει με βάση τους ήχους. **Ε4(Π4)** Να επιλέγει σταδιακά από 2-5 πράγματα. **Ε4(Π5)** Να επιλέγει εικόνες από πρώτη σελίδα βιβλίου, όλο το βιβλίο.	**Ε4(Χ1)** Να ζητάει τη συνέχιση μιας δράσης με κάποιο μέσο επικοινωνίας. **Ε4(Χ2)** Να αρχίζει μια δραστηριότητα σε γνωστό περιβάλλον και ρουτίνα. **Ε4(Χ3)** Να αρχίζει μια δραστηριότητα σε άγνωστο περιβάλλον και ρουτίνα. **Ε4(Χ4)** Να αναζητά σταδιακά ένα επιθυμητό ορατό αντικείμενο από ένα ενήλικα, συμμαθητή, άγνωστο.

Επίπεδο 5 (Προφορικός λόγος)
Οι μαθητές συνδυάζουν δυο ιδέες, έννοιες, απλές λέξεις, σύμβολα, εικόνες για να επικοινωνήσουν σε διάφορα πλαίσια π.χ. 'κι άλλο νερό'. Αντιδρούν σε απλές γνωστές ερωτήσεις με νεύματα, λέξεις, σύμβολα π.χ. 'που είναι η μπάλα;'. Ακολουθούν οδηγίες με δυο λέξεις κλειδιά, π.χ. 'βάλε το <u>κουτάλι</u> στο <u>δίσκο</u>'.

Μορφή	**Περιεχόμενο**	**Χρήση**
Ε5(Μ1) Να μιμείται σειρά δυο λειτουργικών δράσεων με αντικείμενα. **Ε5(Μ2)** Να μιμείται 2-3 δράσεις, π.χ. παλαμάκια πιάσε τη μύτη σου. **Ε5(Μ3)** Να μιμείται 1-2 στοιχεί; σε μια δραστηριότητα, π.χ. 'κέικ έφυγε'. **Ε5(Μ4)** Να αντιληφθεί ένα οπτικά σχεδιασμένο σχολικό πρόγραμμα	**Ε5(Π1)** Να συνδέσει ένα αντικείμενο, σύμβολο με μια δράση, ένα πρόσωπο. **Ε5(Π2)** Να συνδέσει μια προφορική ετικέτα με ένα άτομο, πράγμα, γεγονός. **Ε5(Π3)** Να επιλέγει από δύο π.χ. 'με ποιο βουρτσίζομε τα δόντια;'. **Ε5(Π4)** Να σειροθέτει πηγές ήχων ορατές ή όχι. **Ε5(Π5)** Να ονομάζει ποιο	**Ε5(Χ1)** Να ζητάει πληροφορίες για ένα γεγονός, π.χ. 'τι συμβαίνει;' **Ε5(Χ2)** Να κατανοεί 'τι'. **Ε5(Χ3)** Να σχολιάζει κατάλληλα και αυθόρμητα σε μια δραστηριότητα. **Ε5(Χ4)** Να κάνει χρήση βοηθητικής γλώσσας, π.χ. συμβόλων, για να συμμετέχει σε μια ιστορία. **Ε5(Χ5)** Να χρησιμοποιεί

	αντικείμενο ή άτομο έφυγε από 2, 3 αναφορές.	απλές εκφράσεις για σχόλιο, π.χ. ‘μου αρέσει’.

Επίπεδο 6 (Προφορικός λόγος)
Οι μαθητές χρησιμοποιούν φράσεις μέχρι τρεις λέξεις, σύμβολα για να επικοινωνήσουν απλές ιδέες, γεγονότα, ιστορίες, π.χ. ‘θέλω μια μεγάλη σοκολάτα’. Χρησιμοποιούν εκφράσεις προσώπου. Κάνουν απλές ερωτήσεις, π.χ. πώ ς σε λένε’. Χρησιμοποιούν απλά αιτήματα, π.χ. ‘δώσε μου το βιβλίο’. Λειτουργούν σε ομαδικές δράσεις, π.χ. διατηρούν τη σειρά τους στην ομάδα.

Μορφή	**Περιεχόμενο**	**Χρήση**
Ε6(Μ1) Να κάνει χρήση οπτικού προγράμματος. **Ε6(Μ2)** Να γνωρίζει στην ομάδα τη δική του σειρά και του επόμενου. **Ε6(Μ3)** Να ζητάει πληροφορίες ρουτίνας. **Ε6(Μ4)** Να συμπληρώνει με εικόνα την πρόταση ‘θέλω’. **Ε6(Μ5)** Να συμπληρώνει με εικόνα την πρόταση ‘θέλω’ και να δίνει σε κάποιον. **Ε6(Μ6)** Να κάνει προτάσεις 2-3 εικόνων.	**Ε6(Π1)** Να περιγράφει τι συμβαίνει ή κάνει κάποιος. **Ε6(Π2)** Να αναγνωρίζει μια δράση ανάμεσα σε δυο. **Ε6(Π3)** Να βάζει σε σειρά πηγές ήχων ορατές ή όχι. **Ε6(Π4)** Να ονομάζει ποιος έφυγε από 4-5 άλλους. **Ε6(Π5)** Να ονομάζει τι λείπει από 4-5 εικόνες. **Ε6(Π6)** Να ονομάζει τι του αρέσει ή όχι αμέσως μετά από μια δραστηριότητα. **Ε6(Π7)** Να διευκρινίζει τα αιτήματα του, π.χ. μέγεθος.	**Ε6(Χ1)** Να εκφράζεται με απλές λέξεις, π.χ. ‘δε θέλω’. **Ε6(Χ2)** Να κατανοεί και χρησιμοποιεί σωστά ‘τι’. **Ε6(Χ3)** Να κατανοεί και χρησιμοποιεί σωστά ‘που’. **Ε6(Χ4)** Να κατανοεί πολλές εκφράσεις προσώπου. **Ε6(Χ5)** Να χρησιμοποιεί ερωτήσεις π.χ. ‘ποιος είναι;’. **Ε6(Χ6)** Να εκφράζει χαρά, λύπη με πρόσωπο και σώμα. **Ε6(Χ7)** Να μάθει να απαντά, π.χ. ‘τι θέλεις;’, ‘τι βλέπεις;’, ‘τι έχεις;’

Επίπεδο 7 (Προφορικός λόγος)
Οι μαθητές χρησιμοποιούν απλές εκφράσεις για το παρελθόν, παρόν και μέλλον, π.χ. ‘είδαμε σινεμά τη Τρίτη’. Χρησιμοποιούν συνδέσμους, π.χ. ‘και’ για να συνδέσουν πληροφορίες. Συνεισφέρουν 1 -1 και σε μικρή ομάδα με παίξιμο ρόλων. Ακούν, προσέχουν μ ικρές ιστορίες. Με βοήθεια ακούν και απαντούν ερωτήσεις συμμαθητών.

Μορφή	**Περιεχόμενο**	**Χρήση**
Ε7(Μ1) Να ζητάει συγκεκριμένες πληροφορίες με ένα μέσο, π.χ. λόγο, εικόνα, σε μια άγνωστη κατάσταση.	**Ε7(Π1)** Να δηλώνει ποιος λείπει από την ομάδα. **Ε7(Π2)** Να ανακαλύπτει τι είναι διαφορετικό στον εαυτό του, π.χ. ρούχα, ένα άλλο άτομο, την ομάδα. **Ε7(Π3)** Να λέει στους άλλους ένα γεγονός από το παρελθόν, παρόν.	**Ε7(Χ1)** Να χαιρετάει κατάλληλα κάποιον και να κατανοεί ‘ποιος’, ‘πότε’. **Ε7(Χ2)** Να εξηγεί γιατί δε θέλει να κάνει κάτι ευγενικά και να δηλώνει δικές του δυσκολίες, αδυναμίες. **Ε7(Χ3)** Να περιγράφει μια αληθινή/φανταστική ιστορία και να αρχίζει μια συζήτηση

		με ένα ενήλικα, συμμαθητή.

Επίπεδο 8 (Προφορικός λόγος)
Οι μαθητές συνδέουν περισσότερες από τέσσερις λέξεις κλειδιά για να επικοινωνήσουν, να πουν ιστορίες 1 -1 ή στην ομάδα. Αναπτύσσουν λεξιλόγιο για να μεταφέρουν νόημα στον ακροατή. Προσέχουν στην ακρόαση. Κάνουν αιτήματα, παραινέσεις με τέσσερις λέξεις κλειδιά, π.χ. 'το μεγάλο βιβλίο για τους δεινόσαυρ ους στη βιβλιοθήκη'.

Μορφή	Περιεχόμενο	Χρήση
	Ε8(Π1) Να κατανοεί και χρησιμοποιεί αντωνυμίες. **Ε8(Π2)** Να ξανάλεει μια απλή φράση με λέξεις, εικόνες, σχεδιάσματα. **Ε8(Π3)** Να κατανοεί κατηγορίες, π.χ. ζώα. **Ε8(Π4)** Να χρησιμοποιεί τους χρόνους για το παρελθόν, παρόν, μέλλον. **Ε8(Π5)** Να επανορθώνει λάθη σε μια συζήτηση. **Ε8(Π6)** Να περιγράφει κάποιον από φωτογραφία.	**Ε8(Χ1)** Να μιλάει σε σωστό ρυθμό, ένταση, τονισμό. **Ε8(Χ2)** Να περιγράφει κάτι και να αισθάνεται σίγουρος στην επικοινωνία με άγνωστους. **Ε8(Χ3)** Να παρουσιάζει τον εαυτό του σε κάποιον. **Ε8(Χ4)** Να κατανοεί 'πόσοι', 'ποιος', 'γιατί', 'πότε', να ζητάει διευκρινήσεις, 'τι εννοείς;' **Ε8(Χ5)** Να δίνει επιχειρήματα για επιλογές.

Β. ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ: Γραφή και Ανάγνωση

Ο γραπτός λόγος αναπτύσσεται σε *Επίπεδο Λέξης*, *Γραφής*, *Πρότασης* και *Κειμένου*. Σε καθεμία περιοχή ο μαθητής παρακολουθεί τους επιμέρους στόχους του δικού του επίπεδου. Π.χ. ο δεκάχρονος Daniel Sheman εργάστηκε στο τρίτο εξάμηνο σε Επίπεδο Λέξης Ε3(Λ3)[2], Γραφής Ε3(Γ1), Πρότασης Ε3(Π3) και Κειμένου Ε3(4). Μια σημαντική καινοτομία στα αγγλικά σχολεία για παιδιά με νοητική ανεπάρκεια είναι η διδασκαλία της γλώσσας μέσα από ένα *βιβλίο μεγάλων διαστάσεων (Big Book π.χ. 80 εκ.*40 εκ.)* το οποίο τοποθετείται μπροστά στα παιδιά. Έτσι οι μαθητές δουλεύουν ως ομάδα ο καθένας στο μέτρο που μπορεί ένας με το σχολιασμό απλά της εικόνας, άλλος με την αντιγραφή γραμμάτων, άλλος με την ανάγνωση λέξεων. Παράλληλα κάθε μαθητής έχει μπροστά του σε μικρότερες διαστάσεις το ίδιο βιβλίο. Σημαντικά είναι και τα εξειδικευμένα προγράμματα Υ/Η τα οποία παράλληλα με τη γραφή εμφανίζουν εικόνες, π.χ. γράφουν «Ο λύκος…» εμφανίζεται εικονικά κάτω από τη λέξη ένας λύκος.

Επίπεδο 1 (Λέξη)
Οι μαθητές προχωρούν στην αντίληψη δραστηριοτήτων και εμπειριών. Δίνουν απαντήσε ις σε πολυ -αισθητηριακά ερεθίσματα για την ικανοποίηση των αναγκών τους. Παρακινούνται και ενισχύονται σε κάθε συμμετοχή.

[2] Συντομογραφίες: Επίπεδο(Ε), Λέξη(Λ), Γραφή(Γ), Πρόταση(Π), Κείμενο(Κ).

Κωδικός	Στόχος
Ε1(Λ1)	Να αποκτήσει ακουστική προσοχή, π.χ. αντιδρά στη φωνή του ενήλικα.
Ε1(Λ2)	Να αντιδρά σε μια ποικιλία πολύ-αισθητηριακών ερεθισμάτων σχετικά με το κείμενο οπτικά, ακουστικά, απτικά και οσφρητικά.
Ε1(Λ3)	Να προσέχει τον αφηγητή του κειμένου και την επίδειξη αντικειμένων σχετικά με το κείμενο, π.χ. κούκλες, εικόνες, φαγητό.
Ε1(Λ4)	Να αντιδρά σε μια ποικιλία ήχων και φωνών σχετικά με το κείμενο.
Ε1(Λ5)	Να αποκτήσει οπτική επαφή με τον αφηγητή και την επίδειξη αντικείμενου για το κείμενο, π.χ. πολύχρωμα ρούχα, θεατρικότητα.
Ε1(Λ6)	Να στρέφεται προς το ακουστικό ερέθισμα, π.χ. φωνή ή ήχο.

Επίπεδο 2 (Λέξη)

Οι μαθητές αντιδρούν σε γνωστά πρόσωπα, γεγονότα και αντικείμενα. Αποκτούν δράσεις που επηρεάζουν το περιβάλλον τους και αρχίζουν αν έχουν ενδιαφέρον για ανθρώπους και κοινές ανακαλύψεις, π.χ. τις ακουστικές όψεις μιας ιστορίας.

Κωδικός	Στόχος
Ε2(Λ1)	Να αντιδρά σε πολύ-αισθητηριακά ερεθίσματα στο κείμενο.
Ε2(Λ2)	Να συγκεντρώνει την προσοχή του στο αντικείμενο αναφοράς.
Ε2(Λ3)	Να συσχετίζει ένα ή δύο αντικείμενα αναφοράς με την αντίστοιχη δραστηριότητα στο κείμενο, π.χ. εντοπίζει το βιβλίο.
Ε2(Λ4)	Να διακρίνει οικίες πολύ-αισθητηριακές ενδείξεις σε ποικιλία κειμένων, π.χ. αναγνωρίζει τρομακτική μουσική σε περισσότερα από ένα κείμενα.
Ε2(Λ5)	Να διατηρεί την προσοχή σε διαφορετικές φωνές, ήχους του κειμένου.
Ε2(Λ6)	Να αναγνωρίζει ένα ή δυο προσωπικά αντικείμενα.
Ε2(Λ7)	Να χρησιμοποιεί όλες τις αισθήσεις για την διάκριση αντικειμένων.
Ε2(Λ8)	Να γνωρίσει το λεξιλόγιο κίνησης και αλληλεπίδρασης σχετικά με το κείμενο, π.χ. 'κοίτα', 'πιάσε', 'κράτησε'.

Επίπεδο 3 (Λέξη)

Οι μαθητές αρχίζουν να αναζητούν την προσ οχή με οπτική επαφή, χειρονομίες και δράσεις. Αντιδρούν με συνέπεια σε προτεινόμενες δραστηριότητες. Διατήρηση συγκέντρωσης για μικρά χρονικά διαστήματα και αρχή σύνθετης ανακάλυψης.

Κωδικός	Στόχος
Ε3(Λ1)	Να συνδέει αντικείμενα αναφοράς με μικρό αριθμό εικόνων, σύμβολα, π.χ. ταιριάζει αντικείμενα με φωτογραφίες.
Ε3(Λ2)	Να προσέχει εικόνες με οικεία αντικείμενα με λέξεις κλειδιά.
Ε3(Λ3)	Να προβλέπει ερεθίσματα και γεγονότα που σχετίζονται στο κείμενο.
Ε3(Λ4)	Να αντιδρά σε συμβολιζόμενες λέξεις για την ενίσχυση αλληλεπίδρασης με το κείμενο, π.χ. 'πιάσε', 'κράτα', 'άφησε'.
Ε3(Λ5)	Να αρχίσει να δείχνει επιλογή αγαπημένων/οικείων κειμένων.
Ε3(Λ6)	Να εντοπίζει οικείες φωνές και ήχους από το κείμενο.
Ε3(Λ7)	Να χρησιμοποιεί σύμβολα περίπου για 5 προσωπικά αντικείμενα.
Ε3(Λ8)	Να αλληλεπιδρά με πράγματα, αισθητηριακά ερεθίσματα στο κείμενο.

Επίπεδο 4 (Λέξη)

Οι μαθητές απολαμβάνουν τα βιβλία, ενδιαφέρονται για τις φωτογραφίες και τις εικόνες. Η προσοχή τους αυξάνεται και αρχίζουν να λειτουργούν ως αναγνώστες κρατώντας σωστά το βιβλίο, γυρίζοντας σελίδες. Σημειώνουν στο χαρτί επί σκοπού.

Κωδικός	Στόχος

Ε4(Λ1)	Να διακρίνει οικείους ήχους αντικειμένων σχετικά με το κείμενο.
Ε4(Λ2)	Να ταιριάζει 1-2 αντικείμενα που ενδιαφέρεται με φωτογραφίες.
Ε4(Λ3)	Να ταιριάζει φωτογραφία με φωτογραφία.
Ε4(Λ4)	Να συνδέει λέξεις κλειδιά με προσωπικά σύμβολα, π.χ. 'μάνα', το 'δικό του όνομα' με αντίστοιχες φωτογραφίες.
Ε4(Λ5)	Να αντιδρά σε οικείο γραπτό ή προφορικό λεξιλόγιο όταν επαναλαμβάνεται σε διάφορα κείμενα.
Ε4(Λ6)	Να εμπλουτίσει φωτογραφίες και άλλα αντικείμενα που ενδιαφέρεται.
Ε4(Λ7)	Να χρησιμοποιήσει λέξεις, φωτογραφίες και σύμβολα για τους συμμαθητές, οικογένεια και άλλους εμπλεκόμενους ενήλικες.
Ε4(Λ8)	Να παρακολουθεί ένα μεγαλύτερο κείμενο/ολόκληρη ιστορία.
Ε4(Λ9)	Να αναγνωρίζει γνωστούς ήχους, π.χ. βροχή, κίνηση, τηλέφωνο, και φωνές, π.χ. χαρούμενες, θυμωμένες από ποικιλία κειμένων.
Ε4(Λ10)	Να διακρίνει τον 'εαυτό' ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες φωτογραφίες, τους συμμαθητές του ή εμπλεκόμενους ενήλικες.

Επίπεδο 5 (Λέξη)

Οι μαθητές χρησιμοποιούν απλές λέξεις ή σύμβολα. Ταιριάζουν σύμβολα και εικόνες. Αρχίζουν να αλληλεπιδρούν με ιστορίες και να αντλούν νόημα από το κείμενο. Μιλούν για τις εικόνες του κειμένου ή τα αντίστοιχα ιχνογραφήματα τους. Ακολουθούν ή αντιγράφουν γράμματα ή λέξεις ή κάποιο απλό σχεδίασμα.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε5(Λ1)	Να χρησιμοποιεί εικόνες/σύμβολα για να μεταφέρει πληροφορίες.
Ε5(Λ2)	Να ταιριάζει τα ηχητικά εφέ με εικόνες.
Ε5(Λ3)	Να ταιριάζει σύμβολο με σύμβολο.
Ε5(Λ4)	Να μιμείται οικεία ηχητικά εφέ όταν δίνεται ένα εικονικό ερέθισμα.
Ε5(Λ5)	Να χρησιμοποιεί κατάλληλα αντικείμενα για τον εαυτό του και το παίξιμο ρόλου, π.χ. χρήση βούρτσας για χτένισμα.
Ε5(Λ6)	Να δείχνει κατανόηση του κειμένου κάνοντας επιλογές στη χρήση αντικειμένων, φωτογραφιών ή συμβόλων.
Ε5(Λ7)	Να συνδέει συνήθη ουσιαστικά με εικόνες του κειμένου ή σύμβολα.
Ε5(Λ8)	Να εντοπίζει τους βασικούς χαρακτήρες σε διαφορετικά κείμενα.
Ε5(Λ9)	Να απαντά ερωτήσεις/σχολιάζει το κείμενο χρησιμοποιώντας σύμβολα.
Ε5(Λ10)	Να συμμετέχει τελειώνοντας μια λέξη, πρόταση σε γνωστή ιστορία.

Επίπεδο 6 (Λέξη)

Οι μαθητές αναγνωρίζουν το όνομα τους και λίγες λέξεις ή σύμβολα σε γνωστό κείμενο. Αντιδρούν κατάλληλα σε σύμβολα στο περιβάλλον τους. Απομνημονεύουν μικρά τραγούδια ή ρυθμούς. Αντιγράφουν με βοήθεια γράμματα του ονόματος τους.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε6(Λ1)	Να αναγνωρίζει το όνομα του.
Ε6(Λ2)	Να αναγνωρίζει αρχικούς ήχους μιας λέξης, π.χ. 'γάτα'.
Ε6(Λ3)	Να βάζει ετικέτες με λέξεις ή σύμβολα.
Ε6(Λ4)	Να βάζει ετικέτες σε φωτογραφίες και εικόνες με λέξεις/σύμβολα.
Ε6(Λ5)	Να χρησιμοποιεί και κατανοεί λεξιλόγιο σχετιζόμενο με βιβλία/κείμενα.
Ε6(Λ6)	Να αναγνωρίζει ονόματα της οικογένειας, συμμαθητών και βασικές δραστηριότητες από το πρόγραμμα.
Ε6(Λ7)	Να ταιριάζει λέξεις-κλειδιά με σύμβολα.

Επίπεδο 7 (Λέξη)

Οι μαθητές αναγνωρίζουν το όνομα τους και λίγες λέξεις ή σύμβολα σε γνωστό κείμενο. Αντιδρούν κατάλληλα σε σύμβολα στο περιβάλλον τους. Απομνημονεύουν μικρά τραγούδια ή ρυθμούς. Αντιγράφουν με βοήθεια γράμματα του ονόματος τους.

Κωδικός	Στόχος
Ε7(Λ1)	Να αρχίσει να ανακαλύπτει και διακρίνει μεταξύ ήχων του αλφάβητου.
Ε7(Λ2)	Να ταιριάζει λέξη με λέξη.
Ε7(Λ3)	Να εντοπίζει επαναλαμβανόμενες λέξεις, σύμβολα σε γνωστό κείμενο.
Ε7(Λ4)	Να διαβάζει οπτικά από γνωστά κείμενα σύμβολα/λέξεις.
Ε7(Λ5)	Να αρθρώνει τους αρχικούς ήχους εικόνων ή αντικειμένων.
Ε7(Λ6)	Να εντοπίζει και χρησιμοποιεί περισσότερες λέξεις/σύμβολα σχετικά με το σχολείο, σπίτι και κοινότητα.

Επίπεδο 8 (Λέξη)

Οι μαθητές γνωρίζουν λέξεις και εικόνες με νόημα, αρχίζουν να συνδέουν ήχους και συλλαβές, λέξεις και γράμματα. Αναγνωρίζουν γράμματα αλφάβητου από το σχήμα, ήχο και όνομα. Όταν γράφουν χρησιμοποιούν εικόνες, σύμβολα και γνωστές λέξεις με νόημα. Γράφουν το όνομα τους. Αναπτύσσουν λεξιλόγιο για να εκφράσουν σκέψεις προς τον ακροατή. Φτιάχνουν δικές τους ιστορίες.

Κωδικός	Στόχος
Ε8(Λ1)	Να χρησιμοποιεί εύηχες λέξεις.
Ε8(Λ2)	Να δείχνει ικανότητα στην κατανόηση λέξεων για τα συναισθήματα.
Ε8(Λ3)	Να ταιριάζει ήχους με γράμματα του αλφάβητου.
Ε8(Λ4)	Να μπορεί να ακούει και αντιδρά σε γνωστούς ρυθμούς ανακαλύπτοντας νέες λέξεις.
Ε8(Λ5)	Να μπορεί να γράφει κάθε γράμμα του ονόματος του ή άλλων γνωστών λέξεων με βάση τον ήχο τους.
Ε8(Λ6)	Να εντοπίζει γραφικά σύμβολα, σύμφωνα ή φωνήεντα σε λέξεις.
Ε8(Λ7)	Να διαβάζει διάφορες λέξεις, σύμβολα, φράσεις σε διάφορα στυλ.
Ε8(Λ8)	Να διαβάζει διάφορες λέξεις, σύμβολα και φράσεις σε διάφορα κείμενα.
Ε8(Λ9)	Να μπορεί να διαβάζει οπτικά περίπου 30 λέξεις με μεγάλη συχνότητα.

ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΡΑΦΗΣ: Επίπεδο 1 (Γραφή)

Οι μαθητές κάνουν αντανακλαστικές αντιδράσεις σε αισθητικά ερεθίσματα για τις ανάγκες τους. Ίσως είναι παθητικοί ή αρνητικοί. Όλοι ενθαρρύνονται. Αρχίζουν να δείχνουν γνώση για δραστηριότητες και εμπειρ ίες, φυσικές κινήσεις, γνωστά άτομα και αντικείμενα. Ίσως αναπτύσσουν και οπτική επαφή.

Κωδικός	Στόχος
Ε1(Γ1)	Να ανέχεται κατάλληλους τύπους αφής, π.χ. μασάζ, κοινή κίνηση.
Ε1(Γ2)	Να αρχίσει να χρησιμοποιεί τα χέρια/δάχτυλα ώστε να ανακαλύψει απτικά ποικιλία πολλαπλών ερεθισμάτων.
Ε1(Γ3)	Να αντιδρά σε οικεία μέσα ενημέρωσης και υλικά.

Επίπεδο 2 (Γραφή)

Οι μαθητές αντιδρούν με επιμονή σε γνωστά πρόσωπα, γεγονότα και αντικείμενα. Ίσως δρουν στο περιβάλλον τους. Αρχίζουν αν δείχνουν ενδιαφέρον σε άτομα, α ντικείμενα και γεγονότα με συνεργατική ανακάλυψη, π.χ. προσέχουν ακουστικά μια ιστορία. Κάνουν χειρονομίες, εκφράζουν συναισθήματα. Αρχίζουν να διατηρούν οπτική επαφή.

Κωδικός	Στόχος
Ε2(Γ1)	Να κατανοήσει ότι οι κινήσεις επί σκοπού μπορούν να έχουν κάποιο άμεσο αποτέλεσμα στα μέσα που παρουσιάζονται.
Ε2(Γ2)	Να δείξει αντίληψη στις κινήσεις του χεριού σε δράσεις με βοήθεια.
Ε2(Γ3)	Να αποδεχτεί την αφή και κοινό κράτημα σε διάφορα μέσα γραφής.

Επίπεδο 3 (Γραφή)

Οι μαθητές αρχίζουν αναζητούν την προσοχή με οπτική επαφή, νεύματα, δράσεις. Δείχνουν προτίμηση σε δραστηριότητες. Διατηρούν την προσοχή για κάποιο χρόνο και αρχίζουν να ανακαλύπτουν αντικείμενα με σύνθετους τρόπους. Αναδύεται συμβατική επικοινωνία. Ίσως κάνουν τυχαίες γραφικές παραστάσεις

Κωδικός	Στόχος
Ε3(Γ1)	Να χρησιμοποιήσει με ενεργητικότητα κάποια μέσα γραφής.
Ε3(Γ2)	Να πιάνει μέσα σε ποικίλες καταστάσεις εκφράζοντας προτίμηση.
Ε3(Γ3)	Να αναπτύξει το κράτημα με την παλάμη για σχεδιασμό χρησιμοποιώντας διάφορα αντικείμενα.

Επίπεδο 4 (Γραφή)

Οι μαθητές απολαμβάνουν βιβλία. Προτιμούν φωτογραφίες και εικόνες. Συμπεριφέρονται ως αναγνώστες και αρχίζουν να κάνουν γραφήματα επί σκοπού.

Κωδικός	Στόχος
Ε4(Γ1)	Να ανακαλύπτει και χρησιμοποιεί διάφορα υλικά χρησιμοποιώντας χέρια και δάχτυλα με αυξανόμενο έλεγχο.
Ε4(Γ2)	Να μπορεί να κάνει 'ορνιθοσκαλίσματα' με πρόθεση και ενδιαφέρον.
Ε4(Γ3)	Να κάνει σημάδια μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο.
Ε4(Γ4)	Να σχεδιάζει κάθετες γραμμές με μίμηση.
Ε4(Γ5)	Να σχεδιάζει οριζόντιες γραμμές με μίμηση.
Ε4(Γ6)	Να σχεδιάζει ένα κύκλο με μίμηση.

Επίπεδο 5 (Γραφή)

Οι μαθητές χρησιμοποιούν και ταιριάζουν απλές λέξεις και σύμβολα. Αλληλεπιδρούν με ιστορίες και αντλούν νόημα από το κείμενο. Μιλούν για τις εικόνες βιβλίων και κάνουν αναγνωρίσιμα σχεδιάσματα. Ακολουθούν και α ντιγράφουν γράμματα ή απλές λέξεις.

Κωδικός	Στόχος
Ε5(Γ1)	Να σχεδιάζει μια γραμμή μέσα σε δυο ευθείες γραμμές με περιθώριο.
Ε5(Γ2)	Να σχεδιάζει μια γραμμή μέσα σε δυο κυκλικές γραμμές με περιθώρια.
Ε5(Γ3)	Να σχεδιάζει μια γραμμή οριζόντια/κάθετα ώστε να ενώσει δυο εικόνες.
Ε5(Γ4)	Να μπορεί να σχεδιάζει μια αναγνωρίσιμη μορφή.

Επίπεδο 6 (Γραφή)

Οι μαθητές μπορούν να αναγνωρίσουν το όνομα τους και λίγες λέξεις, ή σύμβολα σε ένα κείμενο. Αναγνωρίζουν και αντιδρούν κατάλληλα σε σύμβολα του περιβάλλοντος τους. Απομνημονεύουν μικρά τραγούδια, ρυθμούς. Ίσως αντιγράφουν με βοήθεια και παράγουν αναγνωρίσιμα γράμματα του ονόματος τους.

Κωδικός	Στόχος
Ε6(Γ1)	Να δείξει ότι το κράτημα του μολυβιού γίνεται πιο ελεγχόμενο.
Ε6(Γ2)	Να κρατεί το μολύβι με το χέρι που προτιμά με ελεγχόμενο κράτημα.
Ε6(Γ3)	Να ενώνει κουκίδες μιας ευθείας γραμμής.
Ε6(Γ4)	Να ενώνει κουκίδες μιας καμπύλης γραμμής.

Ε6(Γ5)	Να ενώνει κουκίδες ενός απλού ή σύνθετου σχεδίου.
Ε6(Γ6)	Να μπορεί να σχεδιάζει αριστερά-δεξιά, πάνω-κάτω, κυκλικά.

Επίπεδο 7 (Γραφή)

Οι μαθητές κατανοούν τις συμβάσεις ανάγνωσης, π.χ. από αριστερά προς δεξιά, από πάνω προς κάτω. Αναγνωρίζουν κάποια γράμματα ιδιαίτερα αυτά του ονόματος τους. Προβλέπουν λέξεις ή φράσεις από γνωστό κείμενο. Μορφοποιούν σωστά κάποια γράμματα και αρχίζουν να γράφουν 1-2 λέξεις από μνήμης, π.χ. το όνομα τους.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε7(Γ1)	Να γράφει πάνω σε σχεδιασμένα σχέδια.
Ε7(Γ2)	Να γράφει πάνω σε σχεδιασμένα γράμματα.
Ε7(Γ3)	Να γράφει αναγνωρίσιμα σχεδιάσματα γραμμάτων.
Ε7(Γ4)	Να γράφει το όνομα του μόνος του.
Ε7(Γ5)	Να γράφει δύο λέξεις μόνος του.

Επίπεδο 8 (Γραφή)

Οι μαθητές μπορούν να αναγνωρίσουν το όνομα τους και λίγες λέξεις, ή σύμβολα σε ένα κείμενο. Αναγνωρίζουν και αντιδρούν κατάλληλα σε σύμβολα του περιβάλλοντος τους. Απομνημον εύουν μικρά τραγούδια, ρυθμούς. Ίσως αντιγράφουν με βοήθεια και παράγουν αναγνωρίσιμα γράμματα του ονόματος τους.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε8(Γ1)	Να μπορεί να γράψει το όνομα του χωρίς παράδειγμα.
Ε8(Γ2)	Να μπορεί να γράψει αρχικό γράμμα γνωστών λέξεων.
Ε8(Γ3)	Να αρχίσει να αναδύει γραφή δικών του απλών προτάσεων.

ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΡΟΤΑΣΗΣ: Επίπεδο 2 (Πρόταση)

Οι μαθητές αντιδρούν με συνέπεια σε γνωστά άτομα, γεγονότα και αντικείμενα. Δρουν με επιρροή στο χώρο τους. Αρχίζουν να ενδιαφέρονται για τους ανθρώπους, αντικείμε να και τη συνεργατική ανακάλυψη, π.χ. προσέχουν αισθητικά μια ιστορία.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε2(Π1)	Να αναπτύξει προσοχή στην κίνηση από αριστερά προς δεξιά.
Ε2(Π2)	Να επιλέξει και να επιβεβαιώσει την επιλογή στη χρήση αντικειμένων.
Ε2(Π3)	Να χρησιμοποιήσει διάφορα αντικείμενα στην επιβεβαίωση επιλογής.
Ε2(Π4)	Να επισημάνει προτεινόμενες δραστηριότητες που έγιναν.

Επίπεδο 3 (Πρόταση)

Οι μαθητές αναζητούν την προσοχή ακουστικά, με οπτική επαφή, χειρονομίες, δράσεις. Αντιδρούν σε προτεινόμενες δραστηριότητες. Διατηρούν την προσοχή για λίγο και ανακαλύπτουν αντικείμενα με σύνθετο τρόπο. Γράφουν τυχαία σχεδιάσματα.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε3(Π1)	Να ακολουθεί δραστηριότητες/αντικείμενα από αριστερά προς δεξιά.
Ε3(Π2)	Να εντοπίζει και ακολουθεί διάφορους ήχους.
Ε3(Π3)	Να δείξει επιλογές και επιβεβαίωση δραστηριοτήτων χρησιμοποιώντας σύμβολα και φωτογραφίες ακόμα και μέσα στην ομάδα.
Ε3(Π4)	Να αναπτύξει αντιδράσεις σε δραστηριότητες σε ήχους και υλικά.
Ε3(Π5)	Να παρακολουθεί και αντιδρά σε φράσεις ή σειρές κλειδιά στα βιβλία.

Επίπεδο 3 (Πρόταση)

Οι μαθητές αναζητούν την προσοχή ακουστικά, με οπτική επαφή, χειρονομίες, δράσεις.

Αντιδρούν σε προτεινόμενες δραστηριότητες. Διατηρούν την προσοχή για λίγο και ανακαλύπτουν αντικείμενα με σύνθετο τρόπο. Γράφουν τυχαία σχεδιάσμα τα.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε3(Π1)	Να ακολουθεί δραστηριότητες/αντικείμενα από αριστερά προς δεξιά.
Ε3(Π2)	Να εντοπίσει και ακολουθεί διάφορους ήχους.
Ε3(Π3)	Να δείξει επιλογές και επιβεβαίωση δραστηριοτήτων χρησιμοποιώντας σύμβολα και φωτογραφίες ακόμα και μέσα στην ομάδα.
Ε3(Π4)	Να αναπτύξει αντιδράσεις σε δραστηριότητες σε ήχους και υλικά.
Ε3(Π5)	Να παρακολουθεί και αντιδρά σε φράσεις ή σειρές κλειδιά στα βιβλία.

Επίπεδο 4 (Πρόταση)

Οι μαθητές απολαμβάνουν βιβλία. Δείχνουν ενδιαφέρον σε φωτογραφίες και εικ όνες. Προσέχουν και δρουν ως αναγνώστες, π.χ. γυρίζουν σελίδες. Σχεδιάζουν επί σκοπού.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε4(Π1)	Να βάλει σε σειρά αντικείμενα, εικόνες, σύμβολα για απλά γεγονότα.
Ε4(Π2)	Να βάλει σε σειρά εικόνες, σύμβολα, αντικείμενα με νόημα επί σκοπού.
Ε4(Π3)	Να βάλει σε σειρά εικόνες, σύμβολα αντικείμενα για να προγραμματίσει οικίες δραστηριότητες, π.χ. σχολικό πρόγραμμα.
Ε4(Π4)	Να αναπτύξει αντιδράσεις σε δραστηριότητες σε ήχους και υλικά.
Ε4(Π5)	Να παρακολουθεί φράσεις ή σειρές κλειδιά στα βιβλία.

Επίπεδο 5 (Πρόταση)

Οι μαθητές χρησιμοποιούν λέξεις ή σύμβολα. Ταιριάζουν σύμβολα εικόνες. Αλληλεπιδρούν με ιστορίες με νόημα. Μιλούν για τις εικόνες των ιστοριών και παράγουν αναγνωρίσιμα σχεδιάσματα. Ακολουθούν και αντιγράφουν γράμματα, λέξεις.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε5(Π1)	Να αντιγράφει δυο λέξεις από αριστερά προς δεξιά.
Ε5(Π2)	Να βάζει σε σειρά εικόνες, σύμβολα, αντικείμενα για να ανακαλεί κάποιο γεγονός σε γνωστή ιστορία.
Ε5(Π3)	Να προβλέπει γεγονότα σε οικείο κείμενο.

Επίπεδο 6 (Πρόταση)

Οι μαθητές αναγνωρίζουν το όνομα τους και λίγες λέξεις ή σύμβολα σε οικείο κείμενο. Αντιδρούν με νόημα σε σύμβολα του περιβάλλοντος τους. Απομνημονεύουν μικρά τραγούδια ή ρυθμούς. Γράφουν με βοήθεια γράμματα του ονόματος τους.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε6(Π1)	Να αντιγράφει σειρά 3 συμβόλων μιας γνωστής ιστορίας.
Ε6(Π2)	Να ακολουθεί τρία σύμβολα-οδηγίες του γνωστού κειμένου.
Ε6(Π3)	Να βάζει σε σειρά 2 ή περισσότερα σύμβολα για μια εικόνα ή οδηγία.
Ε6(Π4)	Να χρησιμοποιεί σύμβολα, λέξεις για να φτιάξει μια απλή πρόταση ώστε να περιγράψει μια εικόνα.
Ε6(Π5)	Να απαντά σε κάποια οδηγία όταν παρουσιάζεται με εικόνα, σύμβολο.
Ε6(Π6)	Να προβλέπει το επόμενο γεγονός στο κείμενο χρησιμοποιώντας λόγο.

Επίπεδο 7 (Πρόταση)

Οι μαθητές κατανοούν τις συμβάσεις της ανάγνωσης, π.χ. από αρισ τερά προς τα δεξιά. Αναγνωρίζουν γράμματα του αλφάβητου ιδιαίτερα αυτά του ονόματος τους. Προβλέπουν λέξεις ή φράσεις στο κείμενο. Παράγουν αναγνωρίσιμα γράμματα, γράφουν 1 -2 λέξεις από μνήμης.

Κωδικός	Στόχος
Ε7(Π1)	Να βάζει σε σειρά δυο ή περισσότερα σύμβολα ώστε να φτιάχνει φράσεις που περιγράφουν κάτι σε σχέση με το κείμενο.
Ε7(Π2)	Να μορφοποιεί απλές φράσεις με σύμβολα, κείμενο που περιγράφει γεγονότα και δραστηριότητες.
Ε7(Π3)	Να αναγνωρίζει τις τελείες, κόμματα και άλλα σύμβολα στο κείμενο.
Ε7(Π4)	Να συμπληρώνει μια πρόταση της ιστορίας με σύμβολα, λέξεις.
Ε7(Π5)	Να επισημαίνει τις τελείες και άλλα σύμβολα του κειμένου.

Επίπεδο 8 (Πρόταση)

Οι μαθητές κατανοούν ότι εικόνες και λέξεις περιέχουν νόημα και συνδέουν ρυθμούς με συλλαβές και λέξεις. Α ναγνωρίζουν γράμματα του αλφάβητου από το σχήμα, ήχο και όνομα. Όταν γράφουν χρησιμοποιούν εικόνες, σύμβολα, λέξεις για να μεταφέρουν νόημα. Γράφουν τα ονόματα τους. Αυξάνουν το λεξιλόγιο τους για να εκφράσουν σκέψεις, νοήματα στον ακροατή. Φτιάχνουν δικές τους ιστορίες.

Κωδικός	Στόχος
Ε8(Π1)	Να βάζει λέξεις, σύμβολα στο σωστό μέρος για να αντλεί νόημα.
Ε8(Π2)	Να αναγνωρίζει το σκοπό του λόγου μέσα στο κείμενο.
Ε8(Π3)	Να χρησιμοποιεί λέξεις, σύμβολα σε σειρά και να διαβάζει την πρόταση ξανά ώστε να βλέπει αν το κείμενο έχει νόημα.
Ε8(Π4)	Να χρησιμοποιεί περιγραφικό λεξιλόγιο με λέξεις σε σωστή σειρά.
Ε8(Π5)	Να διαβάζει δυνατά και με έκφραση.
Ε8(Π6)	Να κατανοεί το κείμενο και να προτείνει εναλλακτικές λέξεις σ' αυτό.
Ε8(Π7)	Να χρησιμοποιεί τελείες και κεφαλαία γράμματα στην εργασία του.
Ε8(Π8)	Να χρησιμοποιεί την αντωνυμία 'εγώ' ως εναλλακτική του ονόματος.
Ε8(Π9)	Να δείχνει κατανόηση παρελθοντικών και μελλοντικών χρόνων.

ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Επίπεδο 1 (Κείμενο)

Οι μαθητές κάνουν αντανακλαστικές αντιδ ράσεις σε αισθητηριακά ερεθίσματα για ανάγκες και δραστηριότητες. Αναγνωρίζουν πρόσωπα. Κάθε συμμετοχή ενθαρρύνεται.

Κωδικός	Στόχος
Ε1(Κ1)	Να δέχεται αλληλεπίδραση με οικείο ενήλικα στο κείμενο.
Ε1(Κ2)	Να δείχνει ανακλαστικές αντιδράσεις σε αισθητηριακά ερεθίσματα.
Ε1(Κ3)	Να βιώνει γνωστά επαναλαμβανόμενα τραγούδια, ρυθμούς, ιστορίες.
Ε1(Κ4)	Να δείχνει περιστασιακή προσοχή προς τον ενήλικα που διαβάζει.
Ε1(Κ5)	Να δέχεται συμμετοχή σε ομάδα με συνομήλικους.
Ε1(Κ6)	Να ζει αισθητικό δράμα σχετιζόμενο με το κείμενο.
Ε1(Κ7)	Να χρησιμοποιεί τελείες και κεφαλαία γράμματα στην εργασία του.

Επίπεδο 2 (Κείμενο)

Οι μαθητές αντιδρούν με προτίμηση σε γνωστά πρόσωπα, γεγονότα, αντικείμενα. Δρουν με επιρροή στο περιβάλλον τους. Ενδιαφέρονται για πρόσωπα, πράγματα, συνεργασία. Κάνουν ήχους χειρονομίες για να εκφράσουν συναισθήματα, διατηρούν βλέμμα.

Κωδικός	Στόχος
Ε2(Κ1)	Να αντιδρά σε οικεία επαναλαμβανόμενα τραγούδια, ρυθμούς, ιστορίες.
Ε2(Κ2)	Να αντιδρά με προσοχή προς τον ενήλικα που διαβάζει ένα κείμενο.
Ε2(Κ3)	Να αντιδρά επαναλαμβανόμενα με το κείμενο, αφήγηση και ενήλικα.
Ε2(Κ4)	Να αντιδρά σε βασικούς χαρακτήρες, ερεθίσματα του κειμένου.
Ε2(Κ5)	Να συμμετέχει σε παίξιμο απλών ρόλων, αντιδρά αισθητηριακά.

Ε2(Κ6)	Να ακούει ιστορίες από άλλες κουλτούρες.
Ε2(Κ7)	Να ακούει ιστορίες, ποιήματα με αισθητηριακά ερεθίσματα.

Επίπεδο 3 (Κείμενο)

Οι μαθητές αναζητούν την προσοχή με οπτική επαφή, χειρονομίες, δράσεις για να επικοινωνήσουν τις ανάγκες τους. Προτιμούν δραστηριότητες. Συγκεντρώνονται για λίγο χρόνο. Σχε διάζουν τυχαία στο χαρτί.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε3(Κ1)	Να αρθρώνει κατάλληλα σε σχέση με ρυθμούς, τραγούδια, ιστορίες.
Ε3(Κ2)	Να συμμετέχει σε θέατρο, παίξιμο ρόλων του κειμένου.
Ε3(Κ3)	Να αναγνωρίζει και προτιμά μέσα από την επανάληψη κείμενα.
Ε3(Κ4)	Να συγκεντρώνεται στο βασικό χαρακτήρα του κειμένου.
Ε3(Κ5)	Να εκφράζει προτιμήσεις ή μη-προτιμήσεις στο κείμενο.
Ε3(Κ6)	Να συνεργάζεται με τον ενήλικα.

Επίπεδο 4 (Κείμενο)

Οι μαθητές απολαμβάνουν τα βιβλία. Ενδιαφέρονται για εικόνες, φωτογραφίες. Συμπεριφ έρονται ως αναγνώστες. Σχεδιάζουν στο χαρτί με σκοπό.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε4(Κ1)	Να αντιδρά σε μια ποικιλία ποιημάτων και ποιητών.
Ε4(Κ2)	Να συνεργάζεται και αντιδρά με ενήλικα, ατομικό βιβλίο.
Ε4(Κ3)	Να συνθέτει ατομικές ανθολογίες, κείμενα.
Ε4(Κ4)	Να αναζητά το κύριο θέμα.
Ε4(Κ5)	Να δείχνει προτιμήσεις σε δραστηριότητες σε σχέση με το κείμενο.
Ε4(Κ6)	Να κρατά το βιβλίο, να γυρίζει τις σελίδες.
Ε4(Κ7)	Να βρίσκει λεπτομέρειες στις εικόνες και να τις εκφράζει στον ενήλικα.

Επίπεδο 5 (Κείμενο)

Οι μαθητ ές χρησιμοποιούν απλές λέξεις, σύμβολα. Ταιριάζουν σύμβολα και εικόνες. Αλληλεπιδρούν με ιστορίες και αναζητούν το νόημα. Μιλούν για τις εικόνες, κάνουν αναγνωρίσιμα ιχνογραφήματα. Ακολουθούν και αντιγράφουν λέξεις, σύμβολα.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε5(Κ1)	Να χρησιμοποιεί εικόνες, σύμβολα στη σύνθεση βιβλίων.
Ε5(Κ2)	Να χρησιμοποιεί μαγνητοφωνημένες αντιδράσεις με τους άλλους.
Ε5(Κ3)	Να χρησιμοποιεί εικόνες/σύμβολα στη σύνθεση βιβλίων ομάδας.
Ε5(Κ4)	Να χρησιμοποιεί ακόμη και Η/Υ στη σύνθεση βιβλίου με κάποιο θέμα.
Ε5(Κ5)	Να εντοπίζει σύμβολα ή εικόνες στο κείμενο με προφορική οδηγία.
Ε5(Κ6)	Να επιλέγει και χρησιμοποιεί σύμβολα, λέξεις από γνωστό κείμενο.
Ε5(Κ7)	Να ανακαλεί γεγονότα από ένα βιβλίο με σύμβολα, λέξεις, χαρακτήρες.

Επίπεδο 6 (Κείμενο)

Οι μαθητές ε ντοπίζουν το όνομα τους και λέξεις στο κείμενο. Αντιδρούν κατάλληλα σε σύμβολα του περιβάλλοντος τους. Απομνημονεύουν σύντομα τραγούδια και ρυθμούς. Αντιγράφουν και παράγουν αναγνωρίσιμα γράμματα.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε6(Κ1)	Να βρίσκει την αρχή, μέση, τέλος μια ιστορίας.
Ε6(Κ2)	Να σχετίζει κάποιες ιστορίες με τα αντίστοιχα βιβλία.
Ε6(Κ3)	Να απαντά ερωτήσεις για το βασικό χαρακτήρα, όψεις του κειμένου.
Ε6(Κ4)	Να εκφράζει προτίμηση για κάποιο χαρακτήρα του βιβλίου.

Ε6(Κ5)	Να σχεδιάζει μια απλή εικόνα που αντανακλά το κείμενο.
Ε6(Κ6)	Να βάζει ετικέτες σε εικόνες που αντανακλούν το κείμενο.
Ε6(Κ7)	Να κρατάει σωστά το βιβλίο, προβλέπει το βιβλίο από εικόνες, τίτλο.

Επίπεδο 7 (Κείμενο)

Οι μαθητές κατανοούν τις συμβάσεις της ανάγνωσης. Αναγνωρίζουν γράμματα του αλφάβητου ιδιαίτερα του ονόματος τους. Προβλέπουν φράσεις, λέξεις. Βάζουν σε σειρά, παράγουν γράμματα και γράφουν 1 -2 λέξεις από μνήμης.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε7(Κ1)	Να κατανοεί ότι πληροφορίες μπορούν να αντληθούν από το κείμενο.
Ε7(Κ2)	Να επιλέγει ιστορίες και να εκφράζει το λόγο της επιλογής.
Ε7(Κ3)	Να επικοινωνεί μετά την ανάγνωση μιας ιστορίας για το περιεχόμενο.
Ε7(Κ4)	Να αφηγείται την ιστορία με δικά του/της λόγια.
Ε7(Κ5)	Να συνδέει δικές του/της εμπειρίες όταν ακούει την ιστορία.
Ε7(Κ6)	Να ακολουθεί τη σειρά μιας απλής εικονογραφημένης ιστορίας.
Ε7(Κ7)	Να προβλέπει το τέλος μιας ατελείωτης ιστορίας.
Ε7(Κ8)	Να επιλέγει κάποιο βιβλίο σχετικά με ένα θέμα.

Επίπεδο 8 (Κείμενο)

Οι μαθητές γνωρίζουν ότι εικόνες και λέξεις περιέχουν νόημα και συνδέουν ρυ θμούς με συλλαβές και λέξεις. Αναγνωρίζουν γράμματα του αλφάβητου από το σχήμα, ήχο και όνομα. Όταν γράφουν χρησιμοποιούν εικόνες, σύμβολα, λέξεις για να μεταφέρουν νόημα. Γράφουν τα ονόματα τους. Αυξάνουν το λεξιλόγιο τους για να εκφράσουν σκέψεις, νοήματ α στον ακροατή. Φτιάχνουν δικές τους ιστορίες.

Κωδικός	**Στόχος**
Ε8(Κ1)	Να αναγνωρίζει το ίδιο περιεχόμενο των λέξεων σε διαφορετικά βιβλία.
Ε8(Κ2)	Να χρησιμοποιεί εικόνες, ήχους, γράμματα για να κατανοεί κείμενα.
Ε8(Κ3)	Να χρησιμοποιεί περιεχόμενο, εμπειρίες για βοήθεια στην ανάγνωση.
Ε8(Κ4)	Να εντοπίζει σημαντικά σημεία στο κείμενο.
Ε8(Κ5)	Να απαγγέλλει ποιήματα ως προέκταση ρυθμών.
Ε8(Κ6)	Να κατανοεί το ρόλο του συγγραφέα, εικονογράφου, εκδότη βιβλίων.
Ε8(Κ7)	Να σχεδιάζει και ξαναγράφει για τη συγγραφή ιστορίας από ομάδα.

---

[1] ΥΠ.Ε.Π.Θ. (1994) *Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής* (6η έκδοση). Αθήνα: ΟΕΔΒ.

[2] ΥΠ.Ε.Π.Θ. (2000) *Δραστηριότητες Μαθησιακής Ετοιμότητας(2η έκδοση).* Αθήνα: ΟΕΔΒ.

[3] ΥΠ.Ε.Π.Θ. (1994) *Βιβλίο Δραστηριοτήτων για το Νηπιαγωγείο, Βιβλίο Νηπιαγωγού* . Αθήνα: ΟΕΔΒ.

[4] ΥΠ.Ε.Π.Θ. (1994) *Αναλυτικό Πρόγραμμα Μαθημάτων Δημοτικ ού Σχολείου* . Αθήνα: ΟΕΔΒ.

[5] Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2004) *Χαρτογράφηση –Αναλυτικά Προγράμματα για παιδιά με ειδικές ανάγκες,* http://www.pi-schools.gr/special_education/index.php

[6] Department for Education and Skills. *National Curriculum for England: English,* http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page/@id=6004&Subject/@id=5985

[7] Department for Education and Skills. *Planning, Teaching and Assessing the Curriculum for Pupils with Learning Difficulties: English,* http://www.nc.uk.net/ld/En_content.html